

УДК 94:352.07(477) «1917/1918»

Катерина Двірна,
Віталій Сторчаус
(Київ)

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (БЕРЕЗЕНЬ 1917 – КВІТЕНЬ 1918 рр.)

У статті розглядається питання формування місцевого самоврядування як складової парламентаризму доби Української Центральної Ради.

Ключові слова: *Центральна Рада, місцеве самоврядування, органи влади, Універсали, парламентаризм.*

Проблема місцевого самоврядування є однією з найактуальніших як в історичному, так і у сучасному контексті розвитку України. Кожна епоха в історії України має свої, притаманні тільки їй, особливості організації та функціонування місцевого самоврядування. Таким складним, сповненим протиріч та внутрішнього драматизму періодом в історії вітчизняного державотворення та становлення парламентаризму є розвиток самоврядування в період 1917 – початку 1918 рр., еволюцію якого слід розглядати з врахуванням політичних реалій та виходу на державницьку арену Української Центральної Ради.

Питання формування і діяльності органів місцевого самоврядування в період Української революції активно починає вивчатися лише за доби незалежності України, оскільки стали доступні нові джерела, особливо архівні матеріали, а також зникли ідеологічні перепони перед істориками-науковцями. Найбільш вагомий внесок у дослідження даної теми, на нашу думку, зробили В. Баранчук [1], Т. Плаксієв [16], М. Притискач [18], О. Мироненко [11], В. Бойко [2] та ін.

У даній публікації зроблено спробу на основі аналізу архівних матеріалів, а також творчого надбання попередників дослідити складний процес розвитку місцевого самоврядування як одного з етапів становлення парламентаризму, а головне – його складової в діяльності Української Центральної Ради.

Відзначимо, що однією з найгостріших проблем, які довелось вирішувати Центральній Раді в процесі державотворення, була проблема збалансування місцевого самоврядування і державного управління в загальнодержавних межах та визначення компетенції основних одиниць місцевого самоврядування [4, с. 120].

Модель широкого самоврядування теоретично опрацював, обґрунтував та конкретизував М. Грушевський, видатний український історик, політик та громадський діяч. У своїх роботах «Хто такі українці і чого вони хочуть?» та «Вільна Україна» він так окреслив схему місцевого самоврядування: влада повинна обиратись народом, «як у селі все має становити вибрана сільська рада, а правити виборна сільська управа, так має бути в повіті, в губернії і всім краї» [7, с. 116].

З відродженням державотворчих процесів в Україні та створенням УЦР розпочалося творення практичної моделі управління державою. Погляди М. Грушевського покладалися в основу організаційної схеми місцевого самоврядування. Завданням найближчих днів (березня-квітня) 1917 р. була організація волосних, повітових і міських українських комітетів, об'єднаних в губернські комітети. До завдання цих комітетів входило ініціювання створення територіальних комітетів, обраних з представників не тільки українського громадянства, а й національних меншин [6]. Повітові і губернські комітети мали обиратись делегатами місцевих комітетів від просвітніх, економічних, партійних організацій, що діяли на території округів. На територіальні комітети (організації),

спільно з іншими місцевими групами й установами, покладалася справа організації виборів, залагодження міжнаціональних, класових конфліктів [16, с. 149]. На думку М. Грушевського, у міру розвитку української державності та організації на нових засадах органів міського та земського самоврядування, «міжнаціональні» комітети мали продовжити свою діяльність у формі «запасних ініціативних груп», або «регуляторів діяльності місцевих і земських Рад» [5, с. 18]. Таким чином визначалася організаційна модель керівництва місцевим самоврядуванням в Україні.

Наступні події М. Грушевський назвав великою організаційною хвилею, що «пішла між українським народом» [14]. На квітень 1917 року по всій Україні розпочався процес створення громадських губернських Рад. Приклад показувала Київщина. Тут було прийнято статут громадської губернської Ради – головного адміністративного колегіального органу губернії. До складу Ради входило 117 чоловік: від київських губернських земських зборів, земської управи, кооперативного з'їзду, Ради робітничих, солдатських і офіцерських депутатів, повітових селянських організацій і рад, Центральної Ради, польської і єврейської організацій, духовенства, судових інстанцій, жіночих зборів тощо. Членами Ради ставали губернський комісар та його заступник.

До компетенції громадської губернської Ради входило наступне: заходи щодо зміцнення нового державного ладу, здійснення постанов Центральної Ради, клопотання перед нею про видання розпоряджень, котрі необхідні губернії, затвердження бюджету органу Ради – виконавчого комітету, розгляд усіх питань, які вносяться виконавчим комітетом до Ради [14].

У другій половині квітня проходив селянський з'їзд Чернігівської губернії, на якому були присутні близько 500 селян із 13 повітів. З'їзд висловився за демократичну республіку і обрав губернську Раду селянської спілки [15]. Тоді ж в усіх волостях Могилівського повіту були звільнені з посад старшини і писарі, обрано волосні управи і волосних комісарів [15].

Міські українські ради, створені УЦР, мали у своєму складі по 80 членів, 40 з яких обирали місцеві партійні та інші політичні організації, а другу половину – економічні, просвітні та професійні громади. Десь по 70–80 чоловік налічувалось у повітових українських радах: по двоє – від кожного з волосних комітетів, по четверо – від кожної партії або політичної організації, яка працює у повіті, по двоє – від окремих повітових економічних, просвітніх та професійних організацій. Така ж сама кількість членів (70–80 чоловік) була характерною й для губернських українських рад: по 4 особи обирали від себе відповідні повітові ради, по 2 – губернські просвітні, економічні і професійні, по 4 – губернські політичні організації. Якщо громадські організації не були об'єднані в межах губерній, то представники до губернських рад обирались на повітових з'їздах таких товариств [11, с. 335].

Значну роль у творенні нових національних органів місцевого самоврядування відіграв Перший селянський з'їзд, який відбувався у кінці травня – на початку червня 1917 р. За його рішенням всі повітові і волосні адміністративні, громадські, земські інституції, земельні, продовольчі та інші комітети повинні були підпорядковуватися у своїй діяльності Радам селянських депутатів і комітетам селянської спілки. Всеукраїнська Рада та Центральний комітет спілки були обрані 2 червня на тому ж з'їзді. Вони вважались тимчасовими, бо підлягали переобранню на місцях повітовими з'їздами.

Вищими органами самоврядування на селі проголошувалися Всеукраїнський, губернські і повітові селянські з'їзди, а у період між ними – Всеукраїнська, губернські та повітові Ради селянських депутатів. До Всеукраїнської Ради кожний повіт делегував по 2 особи, тобто вона мала налічувати приблизно 200 душ. Такої кількості вона не досягла, бо, звичайно, у тих складних умовах далеко не всі повіти зуміли провести свої з'їзди. На Першому селянському з'їзді було обрано Раду у кількості 134 чоловік від 73 повітів. На тих же повітових з'їздах повинні були формуватися і губернські Ради селянських депутатів: по 5 осіб під кожного повіту, тобто загалом десь до 50–70 чоловік. Кількість членів повітових рад залежала

від чисельності населення повіту, бо кожний депутат обирався від волостей із розрахунку один на 2 тисячі дорослих.

Виконавчими органами Рад були Центральний, губернські, повітові, волосні і сільські комітети селянської спілки, членами якої вважався кожний, хто визнавав рішення селянських з'їздів та Рад селянських депутатів і сплачував щорічний внесок у розмірі одного карбованця, кожні 30 копійок з якого йшли на потреби самого села, 25 – волості, 20 – повіту, 15 – губернії, 10 – Центральному комітету. Сільські комітети обирались у кількості не менше як 5 душ на основі всенародного, прямого, рівного і таємного голосування по селам. Волосні комітети формувались з представників – по одному від кожних двохсот людей, які досягли 20 років, і по одному від сіл, де мешкало менше 200 дорослих. Повітові і губернські комітети обирались повітовими і губернськими Радами селянських депутатів або відповідними з'їздами [22, с. 5–30].

Необхідно відзначити, що на території України залишались діяти такі громадські організації, що мали державні функції: губернські земські зібрання, губернські земські управи, міські думи, міські управи, повітові земські зібрання, повітові земські управи, обласні воєнно-промислові комітети (Київський, Харківський, Катеринославський і Одеський) та губернські воєнно-промислові комітети. Останні були створені у травні 1915 року з метою мобілізації промислових ресурсів для потреб армії. Отже, не дивлячись на процеси реформування у період Національної революції одночасно з новоствореними органами місцевого самоврядування діяли управлінські структури царської Росії.

Не можна стверджувати, що нові демократичні органи місцевого самоврядування, які відображали інтереси різної політичної спрямованості, завжди мирно співіснували. Це не так. І не завжди їх оприлюднені гасла відповідали практичним діям. Скажімо, на Українському національному з'їзді представник Тимчасового уряду Київський губернський комісар М. Суковкін говорив: «По вопросам местной жизни у нас бывает горячий обмен мыслями, но разногласий до сего времени не было ни одного. Не будет также разногласий по вопросам более сложного государственного строительства между украинским народом и Временным правительством. Украинский народ, который столь долгие годы не имел возможности поднять свой голос для выражения своих нужд и предъявления своих требований, теперь не только может, но и должен выказать твердо и определенно, как он мыслит местное самоуправление, какого он желает политического устройства для всей Украины. К этому голосу Временное правительство чутко прислушается. В этом вопросе украинскому народу и только ему одному принадлежит первое слово» [21, Т.1, с. 55–56]. Це звучало переконливо, адже була велика надія на співпрацю нового керівного органу в Україні – Центральної Ради та Тимчасового уряду, який був народжений Лютневою революцією 1917 року.

Отже, за доби Центральної ради в Україні діяли: 1) місцеві державні органи колишньої Російської імперії; 2) місцеві громадські органи колишньої Російської імперії, що мали державні функції; 3) місцеві державні органи, створені Тимчасовим урядом після повалення самодержавства; 4) місцеві громадські органи, що мали державні функції, створені Тимчасовим урядом; 5) місцеві державні органи, створені Центральною радою; 6) місцеві громадські органи, створені Центральною радою; 7) місцеві громадські органи, що виникали стихійно як прояв революційної творчості мас; 8) місцеві державні органи, створені більшовиками; 9) місцеві громадські органи, створені більшовиками; 10) місцеві державні і громадські органи Галичини, Холмщини, Буковини і Закарпаття [11, 333–335]. У березні газети писали: «місцевої влади не існує: одні органи зруйновані, інші не життєздатні, а найголовніше – позбавлені будь-якого авторитету в очах населення» [8].

Всі ці форми багатовладдя в Україні виникали саме на хвилі надмірно стихійної, але реальної демократизації суспільства, і кожен з нових органів поповнював скарбницю демократичного досвіду [11, с. 333–335].

У результаті ігнорування Тимчасовим урядом проблем України проголошено I Універсал після обговорення на Першому селянському та Другому військовому з'їздах. Центральна рада безпосередньо зверталась до всіх українців із закликом в умовах загальнодержавного безладдя (Лютнева буржуазно-демократична революція докорінно змінила політичну ситуацію у містах) самостійно організовуватися і приступити до негайного закладання підвалин автономного ладу в Україні. Рада підкреслила свій представницький характер. Визнала, що «тільки народ український має право на своїй землі сам розпоряджатися власним життям через обрані вселюдним, рівним, прямим і таємним голосуванням Всенародні Українські збори (сейм)» [21, Т.1, с. 105–106].

Для втілення в життя завдань, намічених I Універсалом, Центральна Рада закликала органи місцевого самоврядування підтримувати найтісніші зв'язки і відносини з Центральною Радою. Про правову природу цих відносин не говорилося. Але вже в наступних резолюціях Центральної Ради зазначалося, що там, де влада «залишилась в руках людей ворожих до українства, потрібно проводити організаційну і роз'яснювальну роботу і переобрати адміністрацію» [23, арк. 3].

Заклик I Універсалу до місцевого самоврядування вже в перші дні після його опублікування дав помітні наслідки. Губернські та повітові комітети приймали резолюції про визнання Центральної Ради вищим органом влади. Так, Полтавський губернський український з'їзд заявив, що вважає Центральну Раду «єдиним компетентним органом признаним рішати всі справи, що належать цілій Україні» [3], а Харківська губернська українська рада визнала її «своїм Тимчасовим Урядом» [19].

Незважаючи на деякі протиріччя даного документу, I Універсал відіграв значну роль у становленні Центральної Ради як державного органу.

II Універсал вказував на те, що Українська Центральна Рада, яка обрана українським народом через його революційні організації, незабаром поповниться на справедливих основах представниками інших народів, що живуть в Україні, від їх революційних організацій.

В Універсалі переконливо звучить думка про те, що саме тоді Центральна Рада стане тим «єдиним найвищим органом революційної демократії України, який буде представляти інтереси всієї людності нашого краю» [21, Т.1, с. 164].

Однак, у період між Другим та Третім Універсалами Центральної Ради на місцях проходили болісні процеси щодо виборчої кампанії. Так, 18 липня 1917 року представник Київської губернської ради і виборчого бюро по земству повідомляє Малу Раду (голоує проф. М. Грушевський), що селянство Київщини відмовляється брати участь у виборах до земства. І взагалі ставиться вороже до назви «земство». Подібні звістки є з Подільської, Волинської, Ставропольської та інших губерній. Селянство в деяких місцях замість земств утворює «волосні управи» [21, Т. 1, с. 183]. Невдовзі на засіданні Ради від 20 липня 1917 року було ухвалено наступне рішення: видати «Циркуляр до комісарів, повітових та волосних, харчових та земельних управ та комітетів і до всіх інших інституцій та урядовців на Україні». В ньому зазначалося, що зараз по всій Україні відбувається робота надзвичайної ваги, а саме: проводяться вибори до місцевого самоврядування. Українська Центральна Рада приписує зазначеним вище урядовцям та інституціям ужити усіх заходів, аби допомогти тим установам, яким доручено керувати технікою виборів, провести цю справу якнайкраще. На засіданні Малої Ради було прочитано проект відозви до населення в справі виборів до земства, де вказувалося, що «... хоча вибори до нових органів влади будуть проводитись на основі закону про земство, виданого Временним правительством, але не треба вважати на це слово «земство», бо ці нові народні установи нічого спільного з старим цензовим земством не мають, а будуть вести діло так, як того забажає сам народ через своїх виборних людей» [21, Т. 1, с. 184]. У цій відозві акцентується увага на тому, що «по тих списках, які зараз складаються по селах до цих виборів, будуть одбуватися вибори і в Установчі Українські збори та Російське Учредительне зібрання. Українська Центральна Рада закликає увесь народ жваво і дружно стати до виборів у ці народні установи...» [21, Т. 1, с. 184].

27 липня 1917 року була прийнята Відозва Генерального Секретаріату Української Центральної Ради. Це офіційне звернення містило наведені вище документи, що прийняла Мала Рада стосовно виборів у народні установи (Відозва Генерального Секретаріату «До громадянства України») [21, Т. 1, с. 206].

Безумовно вагомий вплив на вирішення питань щодо діяльності як вищих керівних органів, так і місцевого самоврядування мала «Тимчасова Інструкція Генеральному секретаріатові Тимчасового уряду на Україні» від 4 серпня 1917 року, що надійшла з Петрограду за підписом міністра Керенського. Дев'ять пунктів цього документу є свідченням вагомого впливу з боку Тимчасового уряду на внутрішню політику, діяльність керівних органів, а скоріше – контроль з боку останнього над діяльністю Центральної Ради [21, Т. 1, с. 213–214]. Поява документу Тимчасового уряду, а надалі невдалі переговори представників Центральної Ради в Петербурзі (про що повідав Винниченко на засіданні Малої Ради) призвели до недовіри та неприязні як з однієї, так і з іншої сторони [21, Т. 1, с. 215].

Наступним етапом формування місцевого самоврядування стала муніципальна кампанія 1917 року. Ще 15 квітня Тимчасовим урядом був обнародований один із найважливіших актів революційного часу – закон про вибори до міських дум. Новий закон скасував цензовість у їх формуванні, передавав міське самоврядування всім громадянам, яким виповнилося 20 років, надавав можливість кожній організації делегувати своїх представників до дум. Це була смілива спроба демократизувати міське самоврядування, «якої не знаємо ніде по інших сторонах чи то старого чи нового світа» [13].

Але, нажаль, у результаті виборів, які відбулися в основному в липні – вересні 1917 року, представники українського руху зазнали, в більшості випадків, нищівної поразки.

Лідери українських партій вважали, що основними причинами їхньої поразки на виборах до міських дум були:

1. Недостатня робота в напрямку роз'яснення населенню політичних домагань українців, через що виборці не змогли розібратися в програмах партій. Так, у справозданні виборчої комісії м. Бердичева говорилось: «Українські партії майже не виявили свого життя, справа з ними стоїть погано й зараз...» [24, арк. 8];

2. Недоліки передвиборчої роботи (треба було активніше проводити агітацію, сформувати агітаційний апарат, підготувати агітаторів і агітаційну літературу). Як повідомляла виборча комісія з м. Сквиря: «Передвиборчою агітацією займалися лише кадети, а українського партійного життя у нас немає, люди живуть особистим життям» [24, арк. 14];

3. Активна антиукраїнська пропаганда з боку як «правих», так і «лівих» партій. Так, у Києві були суперечки й навіть бійки між представниками українського соціалістичного блоку й безпартійними [20].

4. Невдала тактика блоків із загальноросійськими партіями. Так, у м. Херсоні, військові, з яких більшість – українці, віддали свої голоси за соціалістичний блок (за який агітували українські соціалістичні партії, але самі посідали у цьому списку далеко не перші місця), це дало змогу російським есерам і меншовикам провести до міської думи 67 гласних, у той час як українським соціалістам лише двох [20].

5. Нерішучість місцевих партійних організацій. Наприклад, у Чигирині, українські партії не виставили своїх кандидатів, пояснюючи це тим, що «у цей бурхливий час господарство міста значно зруйновано і налагодити його дуже важко, а виборці жадають результатів негайно» [24, арк. 24].

6. Байдужість населення й низька активність жіноцтва, яке у містах складало до 60% виборців. У невеликих містах і містечках, з числом виборців до 10 тис., великий вплив на хід виборів мали родинні й особисті зв'язки. «Вибори пройшли... дуже мляво власне через те, що ще дуже панує «кумовство і приятельство» [24, арк. 24].

Окремо серед причин слід назвати ще й високий відсоток «безграмотности маси» [17], і це при тому, що за критерій грамотності було «взято уміння підписати своє прізвище на будь-якій мові» [24, арк. 8]. Через це у населення і

«виявляється не цікавість до будування своєї нової життя» [24, арк. 50]. Інколи, навіть, траплялись кумедні випадки, коли «несколькоким мужичкам написали вместо просимых не те номера; кому-то в записке написали площадное ругательство по адресу «жидов». Из здания избирательного участка вывели несколько лиц, упорно жилавших голосовать за «жинок» [17].

Тим не менш, досвід муніципальної кампанії, хоч і не вдалий, буде використано українськими силами у майбутньому під час виборів до Всеросійських та Українських Установчих зборів.

Після жовтневого перевороту 1917 року, коли в Росії до влади прийшли більшовики, кординально були змінені політичні орієнтири Центральної Ради. 7 листопада 1917 року побачив світ Третій Універсал Української Центральної Ради, де Україна проголошувалась Українською Народною Республікою (територіально не відділяючись від Росії) [21, Т. 1, с. 398].

У III Універсалі також йшлося про проблеми місцевого самоврядування. В ньому вказувалось наступне: «Генеральному Секретарству внутрішніх справ приписуємо: вжити всіх заходів до закріплення й поширення прав місцевого самоврядування, що являються органами найвищої адміністративної влади на місцях, і до встановлення найтіснішого зв'язку і співробітництва його з органами революційної демократії, що має бути найкращою основою вільного демократичного життя» [21, Т. 1, с. 400–401].

Як бачимо, Центральна Рада намагалася об'єднати два аспекта. З одного боку, домінує ідея надання органам місцевого самоврядування широких прав і повноважень, а з другого – визначення меж цих повноважень з перекладення керівництва всією системою самоврядування в масштабах країни на Генеральне Секретарство внутрішніх справ. Та не тільки й не стільки ця, до певної міри, теоретична дилема, заважала нормальному формуванню місцевої адміністрації й самоврядуванню. Сучасні дослідники виділяють три основні проблеми, що зрештою, визначили долю цього процесу [9, с. 31–34]. По-перше, невизначеність самої системи інституцій, які мали закласти фундамент місцевої влади. Поряд з органами місцевого самоврядування, більшість яких перейшла в спадщину ще від Російської держави, діяли губернські і повітові комісари Центральної Ради та згадані в III Універсалі «органи революційної демократії». На середину 1917 р. в Україні налічувалося 252 Ради робітничих та селянських депутатів, які орієнтувалися на Петроградську Раду і всіляко намагалися зайняти місця у міських Думах. Всі вони функціонували за власним розсудом без механізму взаємодії й точного розмежування «сфер впливу». Навпаки – деякі найважливіші питання взагалі вилучалися з їх компетенції, що в свою чергу призводило до утворення нових органів.

IV Універсал Центральної Ради зобов'язав «правительство додати до помочі місцевому самоврядуванню ради робітничо-селянських і солдатських депутатів, вибраних з місцевих людей», тобто з'явилася, точніше – легалізувалася, ще одна ланка, оскільки Ради не припиняли своєї діяльності. Справді, їх не можна було ігнорувати і Універсал визнав цей факт, але конкретно «не вписав» їх в існуючу структуру місцевих органів. По-друге, органи місцевого самоврядування й місцева державна адміністрація не мали практично жодних ресурсів для здійснення своїх повноважень і реального впливу на місцеве життя. І, нарешті, важливою обставиною була відсутність належної правової бази, адже законодавство в цій сфері обмежувалося переважно загальними, здебільшого декларативними нормами, що містилися в Універсалах Центральної Ради та деклараціях її Генерального Секретаріату. Правова невизначеність зберігалася до останнього дня існування Центральної Ради, коли, нарешті, Конституція УНР, прийнята 29 квітня 1918 р., не звела все до спільного знаменника.

Конституція УНР остаточно оформила структуру місцевого самоврядування в Україні. У ст. 5 говорилося: «Не порушуючи єдиної своєї власті, УНР надає своїм землям, волостям і громадам права широкого самоврядування, додержуючи принципу децентралізації» [21, Т.2, с. 330–335]. Крім цієї загальної норми, до

Конституції ввійшли ще дві статті, які визначали відносини органів самоврядування з державною адміністрацією. Так, за ст. 26, радам і управам громад, волостей і земель «належить єдина безпосередня місцева власть: міністри УНР тільки контролюють їх діяльність, безпосередньо і через визначених нами урядовців, не втручаючись до справ, тим Радам і Управам призначених, а всякі спори в цих справах рішає Суд Української Народної Республіки». Що ж до самої Ради народних комісарів, то, як зафіксовано в ст. 50, до її компетенції входили лише ті питання, які «зістаються поза межами установ місцевої самоуправи або дотикають цілої УНР», причому Рада народних комісарів не може «порушувати законом установлених компетенцій» органів місцевого самоврядування та «приходить їм в поміч, коли вони до неї звертаються» [21, Т. 2, с. 330–335]. З приводу останнього, то є різні оцінки конституційних положень. Так, І. Лисяк-Рудницький стверджує, що Конституція зовсім не дбала про розмежування компетенції між органами самоврядування та центральною владою [10, с. 48].

Аналізуючи важливий період українського державотворення, становлення парламентаризму та реформування місцевого самоврядування за доби Центральної Ради, слід зробити наступні висновки:

1. На переломному етапі переходу від буржуазної моделі суспільно-політичного розвитку до національно-демократичного, що започаткувала Українська Центральна Рада в 1917–1918 рр., відбувся процес становлення парламентаризму – утворення системи державного керівництва українським суспільством. Центральна Рада уособлювала систему зв'язку між владою та низовими ланками суспільства, тим самим виступала як вищий представницький орган народу.

2. Шлях реформування місцевих органів влади за доби Центральної Ради був тернистим та непослідовним. Суттєвий вплив на реалізацію планів щодо змін у низових керівних структурах мали зносини з Тимчасовим Урядом та діяльність його представницьких структур на території України, а також неоднозначна діяльність політичних партій та їх лідерів. Відчутні були різні підходи до питань місцевого самоврядування самих керівників Центральної Ради. Поряд з новими органами влади та місцевого самоврядування активно діяли організації «старої влади». Симбіоз старого та нового вступав у протиріччя, що негативно впливало на свідомість народних мас.

3. Виборність, загальнонаціональна колегіальність, утвердження в Україні у подальшому загальнонаціонального колегіального представницького органу – Українських Установчих зборів є переконливим фактом розвитку парламентської ідеї на українському ґрунті в 1917–1918 рр. від місцевого управлінського органу – до Установчих зборів.

4. Утверджуючи свої підходи до виборів у місцеві органи влади, Центральна Рада констатувала факт їх впливу на наступний етап виборчого процесу, адже, як вказувалось у документах, по тих списках, які формувалися по селах, в подальшому будуть проведені вибори як до Українських Установчих зборів, так і до «Російського Учредительного зібрання». Діячі Української Центральної Ради були глибоко переконані, що саме Установчі збори, де будуть представлені члени різних політичних партій та громадських організацій, різних верств населення та різних націй і народностей, дадуть можливість утвердити парламентаризм як систему державного керівництва суспільством, фундамент якого мають закласти органи місцевого самоврядування.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Баранчук В. До питання про організацію місцевих органів державної влади (історико-правовий досвід УНР) / В. Баранчук // Ідеологія державотворення в Україні: історія і сучасність. Матеріали науково-практичної конференції 22–23 листопада 1996 року. – К., 1997 – С. 149–150.

2. Бойко В. Участь українських партій в муніципальній кампанії 1917 р. / В. Бойко // УІЖ. – 1997 – №5 – С. 25–40.

3. Вісник Полтавського губернського громадського комітету. – 1917. – 25, 26 червня.
4. Гонюкова Л. Самоврядні принципи в державотворчій діяльності Центральної Ради / Л. Гонюкова // Зб. наук. праць Української Академії держ. управління при Президентіві України. – С. 120.
5. Грушевський М. Новий період історії України (за роки від 1914 до 1919). – К., 1992.
6. Грушевський М. По з'їзді / М. Грушевський // Нова Рада. – 1917. – 13–14 квітня.
7. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К., 1991.
8. Дело народа. – 1917. – №3.
9. Копиленко О.Л. Держава і право України 1917–1920 / О.Л. Копиленко, М.Л. Копиленко. – К., 1997.
10. Лисяк-Рудницький І. Українська революція у перспективі сорокаліття / І. Лисяк-Рудницький // Історичні есе. – К., 1994 – Т. 2.
11. Мироненко О. Національні органи місцевої влади та управління в УНР / О. Мироненко // Мала енциклопедія етносторонства. – К., 1996. – С. 333–335.
12. Мороз В. Україна в ХХ ст. / В. Мороз – Тернопіль, 1992.
13. Нова Рада. – 1917. – 26 квітня.
14. Нова Рада. – 1917. – 16–17 квітня.
15. Нова Рада. – 1917. – 21 квітня.
16. Плаксіє Т. Самоврядування міст Середньодніпрянської України за Центральної Ради / Т. Плаксіє // Українська Центральна Рада: поступ націєтворення та державобудівництва. – К., 2002. – С. 148–158.
17. Полтавський День – 1917. – №177.
18. Притискач М. Питання міського самоврядування в діяльності УНР та історичний досвід міської управи в Україні / М. Притискач // Наукові записки. Серія: Історія. – Тернопіль, 1997. – Вип. VI. – С. 111–115.
19. Рідне слово. – 1917. – 24 червня.
20. Робітнича газета. – 1917. – 26 липня.
21. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. / НАН України; Інститут історії України / В.А. Смолій (відп.ред.), В.Ф. Верстюк (упоряд.). – К.: Наук. думка, 1996.
22. Хміль І.В. Перший Всеукраїнський селянський з'їзд (28 травня – 2 червня 1917 р.) / І.В. Хміль. – К., 1992.
23. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО) – Ф 1115. – Оп. 1. – Спр. 4.
24. ЦДАВО України – Ф. 1115. – Оп. 1. – Спр. 46.

Двирна Е., Сторчаус В. Формирование местного самоуправления как составляющая парламентаризма периода Центральной Рады (март 1917 – апрель 1918 гг.).

В статье рассматривается вопрос формирования местного самоуправления как составляющей парламентаризма периода Украинской Центральной Рады.

Ключевые слова: Центральная Рада, местное самоуправление, органы власти, Универсалы, парламентаризм.

Dvirna K., Storchaus V. Formation of local government as a part of the parliamentary period of Central Council (march 1917 – april 1918)

The article deals with the questions of local government as part of the parliamentary period of the Ukrainian Central Rada.

Key words: Central Council, local government authorities, Universals, parliamentarism.